

Міжнародно-правові аспекти делімітації континентального шельфу в Арктиці

Яна ПАВКО,
аспірантка Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У статті на основі використаних вітчизняних та зарубіжних наукових видань здійснено спробу розкрити міжнародно-правовий механізм та особливості делімітації арктичного шельфу.

Ключові слова: міжнародно-правовий механізм, делімітація, арктичний шельф, секторальна концепція, інтернаціоналізація Арктики.

Международно-правовые аспекты делимитации континентального шельфа в Арктике

Яна ПАВКО, аспирантка Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

В статье на основании использованных отечественных и зарубежных изданий осуществлена попытка раскрыть международно-правовой механизм и особенности делимитации арктического шельфа.

Ключевые слова: международно-правовой механизм, делимитация, арктический шельф, секторальная концепция, интернационализация Арктики.

International legal aspects of delimitation of the continental shelf in Arctic

Yana PAVKO, a post-graduate of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

In the article on the basis of used domestic and foreign scientific editions the attempt is made to find out the international legal mechanism and the main features of the delimitation of the arctic shelf.

Keywords: international legal regime, delimitation, arctic shelf, sectoral concept, internationalization of the Arctic.

Однією з актуальних проблем міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у Арктиці є делімітація арктичного континентального шельфу. На нашу думку, ключове питання його делімітації полягає насамперед в обґрунтуванні претензій арктичних держав на надра районів Арктики, розташованих на відстані більш як 200 морських миль від вихідних ліній, від яких вимірюється ширина територіального моря.

З огляду на останні досягнення вітчизняної міжнародно-правової думки, під делімітацією морських просторів слід розуміти визначен-

ня шляхом угод між зацікавленими державами ліній розмежування морських просторів, що перебувають під суверенітетом або юрисдикцією цих держав [3, с. 710].

Серед наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних фахівців, у яких висвітлюються питання делімітації арктичного шельфу, на нашу думку, слід згадати праці таких авторитетних дослідників, як М. Баймуратов, С. Гландін Р. Деканозов, В. Царьов, В. Чхикішвілі та інших. З-поміж інших публікацій, присвячених висвітленню питань окресленої наукової проблеми, доцільно

зосередити увагу на дослідженнях таких західних юристів-міжнародників, як С. Антінорі, М. Баєрс, М. Шоу, М. Еванс, О. Шахтер, Д. Черні, Е. Франкс, Г. Ульфштейн.

Мета статті полягає в тому, щоб, спираючись на творчі здобутки вітчизняних та зарубіжних дослідників у вивченні згаданої проблеми, розкрити на теоретичному та фактологічному рівнях особливості міжнародно-правового механізму делімітації арктичного шельфу.

Необхідно зазначити, що арктичні держави, обґрунтовуючи свої претензії на континентальний

шельф, використовують секторальну концепцію або концепцію інтернаціоналізації. Канада, як прибічниця секторальної концепції, з метою захисту своїх інтересів у Арктиці проводить досить виважену правову політику, утримуючись від «прямого проголошення суверенітету» над усім канадським сектором, продовжує в законодавстві називати його «національним простором» [1, с. 30–31].

Питання про права Данії на надра арктичного сектора, основою якого є північне узбережжя о. Гренландія, було позитивно вирішене для неї у спорі з Норвегією. 1933 року Постійна палата міжнародного правосуддя закріпила суверенітет Данії стосовно Гренландії. 1993 року Міжнародний Суд ООН вирішив спір між Норвегією та Данією щодо делімітації між о. Гренландія та о. Ян-Майєн. Міжнародний Суд ООН не погодився з позицією Норвегії, що виступала за розмежування морських просторів за лінію, рівновіддалену від данського та норвезького узбережжя. У результаті Данія отримала більшу частину спірного району континентального шельфу.

На думку данських експертів, на 95–97% усіх розвіданих арктичних ресурсів поширюються суверенні права прибережних арктичних держав – Росії, США, Канади, Данії та Норвегії. Оскільки, за логікою данських дослідників, арктичні ресурси вже фактично поділені, дискусії з цього питання позбавлені сенсу [2, с. 21]. Загалом у зарубіжній міжнародно-правовій літературі коректно підкреслюється, що Данія, котра офіційно не робила заяв про свої права на арктичний сектор, користується, однак, «правовими наслідками, які відкриває цей принцип для арктичних держав» [1, с. 32].

Цілком очевидно, що на такій основі природно-ресурсні претензії Данії в Арктиці обґрунтовуються послідовно. Зазначмо, що Данія розглядала хребет Ломоносова як затоплену частину Гренландії, що є данською територією. Загалом Данія 4 рази (2009, 2010, 2012, 2013 рр.) подавала заявку до Комісії ООН з кордонів континентального шельфу. При цьому вона, як і Канада, у розв'язанні проблем делімітації спирається не тільки на ст. 76 Конвенції ООН з морського права 1982 року, а й на звичаєве міжнародне право. Саме звичаєві норми міжнародного права дозволяють встановити деякі попередні межі континентального шельфу для п'яťох арктичних держав на всій протяжності глибоководного дна Північного Льодовитого океану.

Нині Данія проводить дослідження континентального шельфу в районі на північ від о. Гренландія.

Жодних самообмежень для свого арктичного шельфу відповідно до ст. 76 Конвенції 1982 року вона не визначила. Більше того, представники Данії висунули такі юридичні аргументи на захист своєї позиції в цьому питанні. По-перше, вона розглядає геологічний хребет Ломоносова в його частині, який простягається від острова Гренландія, не як хребет (відповідно до ст. 76 Конвенції 1982 року), а як юридично оформлену «платформу». По-друге, згідно з позицією Данії платформа хребта Ломоносова в геологічному сенсі є частково підводним продовженням острова Гренландія. З урахуванням позиції Росії, котру відображено в заявці 2001 року, Данія має право обстоювати наявність своїх прав на частину цього залишеного району шельфу в арктичному просторі Росії. По-третє, ймовірним є те, що Данія не претендуватиме на таку залишену в 2001 році ділянку шельфу за межами серединної лінії між Данією та Росією, керуючись у цьому разі ст. 83 Конвенції 1982 року [5, с. 25].

США, за прикладом Канади, на офіційному рівні обґрунтовували свої претензії на арктичний сектор, який пролягає в північному напрямку від Аляски. Питання про висування Сполученими Штатами претензій на надрокористування в Арктиці стало особливо актуальним у зв'язку з відкриттям у 1968 році в районі затоки Прудо (Аляска) нафтових родовищ. Проте згодом як на офіційному рівні, так і на рівні доктрини міжнародного права США висловили незгоду щодо застосування в Арктиці секторального принципу [6, с. 82].

Потрібно звернути увагу на те, що США, які не є учасником Конвенції ООН з морського права 1982 року, не зобов'язані обмежувати свої права на континентальний шельф та його природні ресурси на північ від Аляски межами, встановленими цим документом. США, як учасник Конвенції про континентальний шельф 1958 року, мають право здійснювати над таким шельфом суверенні права для розвідки та розробки його природних багатств. Слід зазначити, що, поперше, претензії Норвегії на надра Арктики вирізняються тим, що – перше, Норвегія бере участь у Конвенції з морського права 1982 року; по-друге, на рівні доктрини міжнародного права, а також у своїй правовій політиці Норвегія офіційно не обстоює свої права на надра в межах залишеного для неї арктичного сектора.

У РФ, виходячи з аналізу міжнародно-правових поглядів, наявні два можливі підходи до делімітації континентального шельфу в Арктиці. Перший полягає в тому, щоб,

ураховуючи передбачені Конвенцією ООН з морського права 1982 року положення про зовнішню межу континентального шельфу, знайти обґрунтування того, що шельф Північного Льодовитого океану є продовженням сибірської континентальної платформи, а потім відповідні дані подати до Комісії ООН з кордонів континентального шельфу. Прихильники альтернативного підходу виступають на захист секторального поділу Арктики та його закріплення в національному законодавстві приарктичних держав, зокрема й Росії [4, с. 222]. Саме прихильниками першого підходу на рівні російських відомств було підготовлено й подано до Комісії ООН з кордонів континентального шельфу заявку щодо розширення кордонів континентального шельфу. Проте комісія у 2002 році відмовилася її схвалити через відсутність обґрунтування необхідних даних.

У зв'язку з чітко окресленими претензіями приполярних держав на природні ресурси та надра Арктики питання делімітації морських просторів та її континентального шельфу стали невід'ємною частиною національних стратегій, національно-правових доктрин арктичних країн, а також важливою складовою механізму міжнародно-правового регулювання їхнього співробітництва в регіоні.

Список використаних джерел

1. Арктика: интересы России и международные условия их реализации / И. М. Могилёвкин, Ю. Г. Барсегов, М. Н. Соловьёв и др.; И. М. Могилёвкин (отв. ред.); РАН, Институт мировой экономики и международных отношений. – М.: Наука, 2002. – 356 с.
2. Васильев А. В. Арктика: новый вектор развития / А. В. Васильев // Арктика. Экология и экономика. – 2011. – № 1. – С. 20–25.
3. Енциклопедія міжнародного права: УЗ-х т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Т. I. А–Д. – К.: Академперіодика, 2014. – 920 с.
4. Ковалёв А. А. Современное международное морское право и практика его применения / А. А. Ковалёв. – М.: Научная книга, 2003. – 415 с.
5. Предложения к дорожной карте развития международно-правовых основ сотрудничества России в Арктике. – М.: РСМД, 2013. – 54 с.
6. Timtschenko L. Quo vadis, Arcticum? The International law Regime of the Arctic and Trends in its Development. – Kharkiv, 1996. – 376 p.